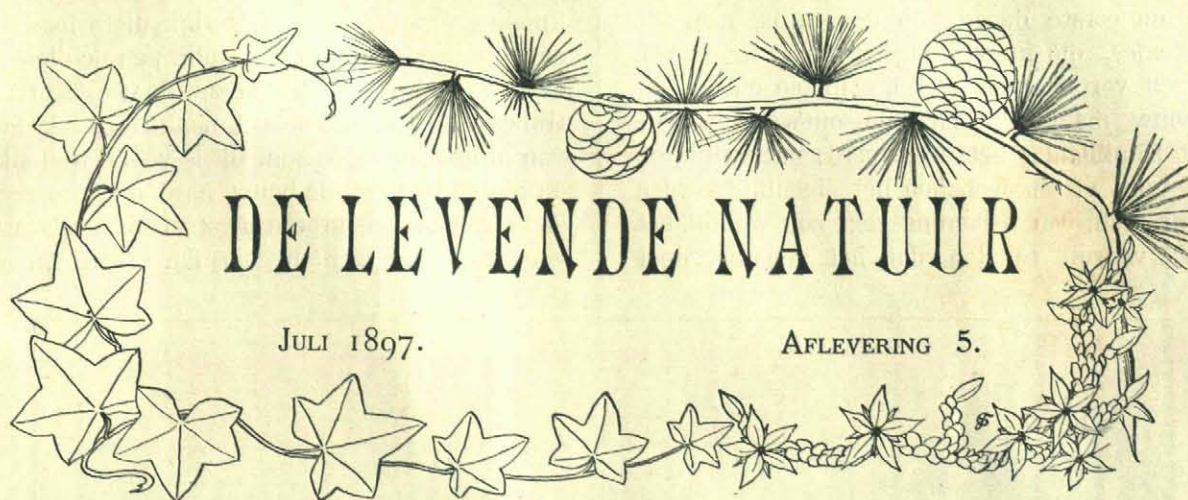

DE LEVENDE NATUUR

JULI 1897.

AFLEVERING 5.

REDACTIE:

E. HEIMANS, J. JASPERS JR. EN JAC. P. THIJSSE.

Adres van de Redactie:

JAC. P. THIJSSE, BREDERODESTRAAT 1, AMSTERDAM.

UITGAVE VAN:

W. VERSLUYS TE AMSTERDAM.

Prijs per jaar f 3.60.

Het nieuwe Berenpaleis in Artis.

De tijd nadert weer, dat de Nederlanders uit alle provinciën hun jaarlijksche pelgrimstocht naar Amsterdam en naar Artis gaan doen; naar Amsterdam en naar Artis, want die twee hooren bij elkaar; naar Amsterdam geweest en Artis niet bezocht, is precies hetzelfde als „naar Rome geweest en de Paus niet gezien.”

Ieder, hetzij hij van buiten of van binnen Amsterdam komt, die sedert verleden jaar niet in de diergaarde is geweest, zal vreemd staan te kijken, als hij de bruggetjes over is. Daar is de tuin de tuin niet meer, of eigenlijk daar is het nu pas een tuin geworden.

Tusschen de Hollandsche tuin vóór de roofdieren-galerij en de kangoeroe-parken, waar vroeger een doolhof van nauwe paden met hoge struiken de menschen driemaal in 't rond liet loopen en altijd weer voor die donkere, sombere beren- en wolvenhokken teruggebracht, daar ligt nu een uitgestrekte ruimte met prachtige, hoge boomen, met veel lucht en licht, met een fluweelig-groen, zachtgolvend grasland; waar vroeger dat leelijke huisje stond van de kleine roofdieren, waarin het zoo infaam geurde, en dat alle dames liefst op een afstand passeerden, daar is het nu een heerlijk zitje op een

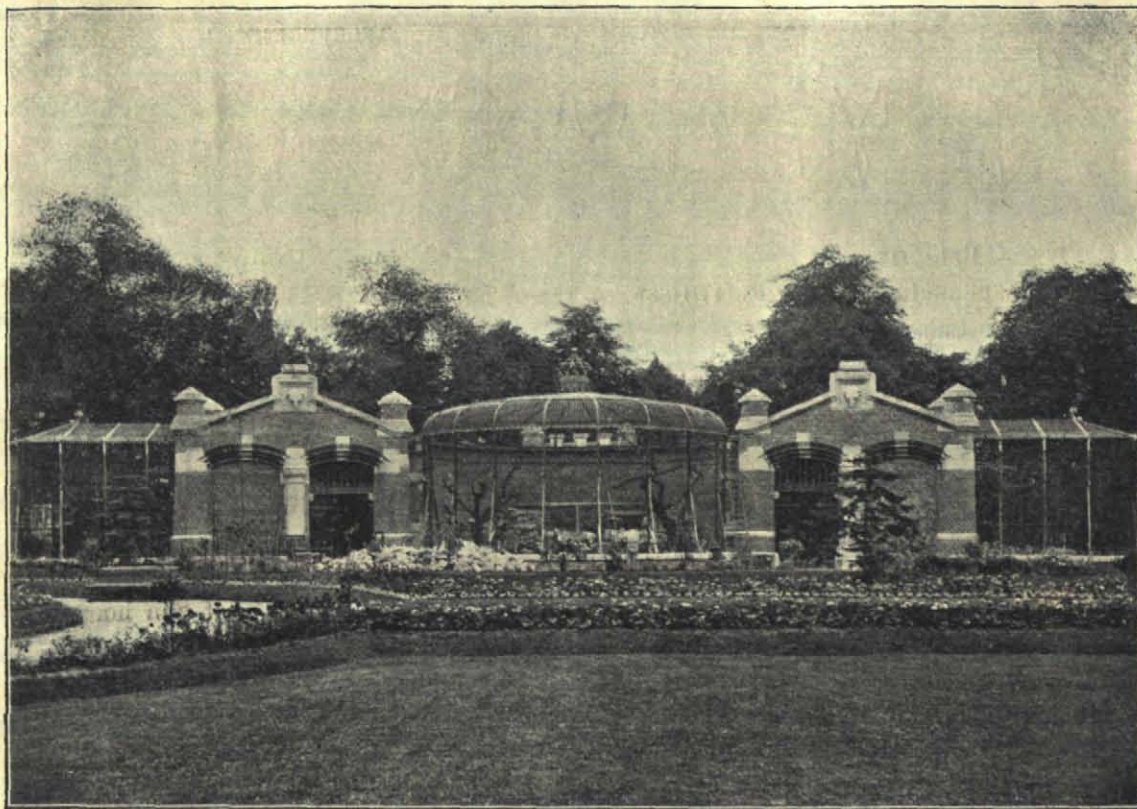
heuvel, van waar ge een uitzicht, neen een vergezicht, hebt op de tuin met zijn hoog geboomte, dat alleen een tocht naar Artis waard is.

En midden in die frissche, luchtige omgeving is sedert de laatste herfst een paleis verrezen, een paleis voor Bruin en zijn verwanten. Alle leden wisten wel, dat daar in de buurt „een berenkuil” zou komen, zooals we tegen elkaar zeiden, en we gingen elke week eens kijken, hoe ver het er mee stond, of liever, of we al iets zien konden, dat ons eenig vermoeden kon geven, van wat het eigenlijk worden zou. Maar toen in Mei de onooglijke schutting eindelijk weggebroken werd, toen de smeden en de metselaars en eindelijk ook de schilders hun ladders voor goed meenamen, sloeg ieder de handen in elkaar. Dat was geen berenkuil naar buitenlandsch model gekopieerd, geen naäperij van de „Zwinger” van Bern of Berlijn, waarvan ieder op zijn minst wel een plaatje gezien had. Neen, een sierlijk, een monumentaal gebouw, een slot met torens en koepels stond daar, doch de ijzeren staven in 't rond, en de geheele verdeeling drukten genoeg het doel uit van het uitgestrekt gebouw, om geen mensch in twijfel te laten, wat het eigenlijk was en door wie en hoe het bevolkt moest worden.

Het was een genoegen, te zien, hoe al de menschen, die kwamen kijken, zich verwonderden, hoe ze mekaar uitlegging gaven, zich verblijdden, dat het zoo mooi uitgevallen was en hoe ze de directeur geluk wenschten met zijn werk. En de directeur, dr. Kerbert zelf, die wreef zich zoo tevreden de handen, die keek in de eerste dagen zoo genoeglijk naar de mooie plekjes, die nu vrij lagen; men zou zeggen, dat hij zelf verrast was over het mooie effect, dat het gebouw maakte. Naar zijn ontwerp had de architect Klinkhamer het uitgevoerd; natuurlijk, hij en 't bestuur wisten wel, hoe het eigenlijk worden zou, maar toch, een teekening zegt zoo weinig, het was niet vooruit te zien, dat het gebouw, door

kers vinden in 't buitenland; jammer dat de ontwerper geen patent op zijn vinding kan nemen.

Dit gebouw is gelijkvloers, dus in het geheel geen berenkuil. Het heeft een dubbel front; één op het noorden en een op het zuiden, elk met een half-koepel-vormige uitbouw van traliebogen, rijk en kunstig versierd. Er is letterlijk niets logs of loms aan dit gebouw, alles is bevallig; en de dieren vallen er zeer goed in 't oog, men ziet de beesten en niet de tralies en toch, het geheel maakt te gelijk de indruk van uiterst stevig te zijn. Dit is vooral te danken aan de materialen van de bouw, hard- en zandsteen, ijzer en reuzenmoppen, groote baksteen, zooals er vroeger voor kasteelen werden gebruikt. Geen mensch, die

Noordelijk front met de groote ijsberenkuil.

hoogte, uitgestrektheid, kleur en vorm zoo heerlijk zou harmonieeren met de omgeving; dat het een degelijk en bruikbaar gebouw zou worden, wilde ieder wel gelooven, dat het tevens zoo mooi zou worden, had niemand verwacht.

Want 't nieuwe berenpaleis is naar een geheel oorspronkelijk plan gebouwd. In het buitenland heeft men bijna overal naar het Zwinger-model gewerkt, dat is een berenkuil, waar men eerst tegen op moet klimmen en waar men van boven inkijkt met het akelig idee „als je daar nu eens in viel, en zoo'n beer je schedel ging kraken als een hazelnoot”, en waar ook al wel kinderen ingevallen zijn. Het Nederlandsch berenverblijf zal gauw genoeg nama-

zich ook maar kan verbeelden, hier, in de nabijheid van zulke beestjes als beren zijn, niet veilig te kunnen wandelen of uitrusten.

Op de eerste fotografie is het noorderfront te zien, dat is de zijde, die naar de roefdierengalerij is gekeerd. In het midden is de groote rotonde voor de ijsbeeren, die het natuurlijk aan de zuidzijde te warm zouden krijgen. Daar zijn de werklui nog bezig met de rotsen op te stapelen, waar de witte, ruige gevaarten op en af zullen klauteren, daar komt de waterval, die ze verkoeling zal brengen op heete dagen, daar is het groote bassin, dat hun echter maar povertjes de Poolzee zal vergoeden. Klaar is alles daar nog niet, maar haast was er ook niet

bij, want de commensaals, die dit appartement betrekken zullen, visschen op het oogenblik nog naar zeehonden en dolfijnen tusschen de ijsbergen; eerst als de robbenvisschers, die de beren vangen moeten, uit de IJszee terugkeeren, zal Artis zijn mooiste gemeubileerde kamer betrokken zien.

Naar de meening van sommige bezoekers is deze commensaal echter al gearriveerd. Zij houden een zeldzame albino, een witte variëteit van de Thibetaansche of kraagbeer, die aan de Oostzijde onder dak is gebracht, voor de ijsbeer.

Aan weerszijden van de ijsberen-villa, zijn de verblijven van twee beren, die ook beter tegen koude dan tegen warmte kunnen. Links huist de gewone bruine landbeer, de gemuilkorfde dansmeester, die wij uit onze jeugd kennen, die met het bakje rond ging, met zijn meester worstelde en dood kon liggen. Hier heeft hij het beter, althans minder vernederend, hij hoeft geen kunstjes te vertoonen; toch weet de oppasser al, hoe hij de beide bruintjes in het water kan lokken. Hun badkuip is ruim en diep. Die twee bruintjes zijn een paar weken geleden uit Bern aangekomen; door de welwillendheid van het stadsbestuur van Bern behoefde Artis zijn nieuw huis niet lang leeg te laten staan. Frans Pieters, de opzichter van het aquarium, heeft ze gehaald en heeft ze in de bagagewagen gezelschap gehouden. Aan het station te Bazel moesten de bruintjes overstappen; een heer, zoo vertelde mij Pieters, wou zoo eens even spelen met de lieve zachtzinnige dieren; hij boog, op zijn wandelstok geleund, voorover, om ze eens toe te spreken. Daar stak bliksemsnel een van de twee beren zijn poot door de tralies van het reishok, rukte de dikke wandelstok onder de heer weg, zoodat de man voorover viel, en kraakte de stok tot splinters, alsof het een luciferhoutje was geweest. Het ontstelde gezicht van de nieuwsgierige liefhebber kunt u zich wel voorstellen.

De bruintjes zien er bepaald gezond en tevreden uit, ze maken druk gebruik van hun klimboom; de beesten slapen niet altijd en ze staan hier niet eindeloos te schudden met hun kop en voorlijf, akelig regelmatig als de groote slinger van een hangklok, zooals ze vroeger in de nauwe hokken deden, alsof ze zeggen wilden: „Och, och wat een ellende, zoo in een vierkant hok met tralies te zitten opgesloten!”

Aan de andere zij van de ijsbeer, rechts, op de Noordwest-hoek, gromt de Grizzly, de grauwe beer van het verre Westen, de Noord-Amerikaan, die in zooveel mooie jongensboeken voorkomt. Dat is geen kunstjesbeer, die woeste wilde klant uit het Rotsgebergte, die, als hij zich opricht, hoog boven de jager uitsteekt, de schrik van Indianen en dieren. Op het oogenblik is de Grizzly bruin, maar tegen de

winter verandert zijn dikke pels, dan wordt het een echte grauwe beer; toch kunt ge hem ook 's zomers makkelijk onderscheiden van de bruinen van de andere zij door zijn nagels, de bekende Roodhuiden-versiersels, die wit zijn; maar ook, als ge wat nauwlettend toeziet, door zijn woeste oogen en door zijn krachtiger en wilder bewegingen; toch is het nog maar een jong beest, lang niet volwassen.

Loopt ge nu weer vóór de ijsbeer en de bruine landberen langs, dan komen we bij de „warme” beren, om zoo te zeggen. Daar krijgen we een Oost-Indiër, de Maleische beer, van Java, Borneo en Sumatra, een onschuldig beestje, dat geen mensch kwaad zal doen, dat zelfs wel aan kinderen tot speelkameraad is gegeven. In de gevangenis is de Maleische beer, tenminste de oude, echter lang zoo goedaardig niet; 't is niet raadzaam, hem een handje te geven; bijten zal hij niet, maar wel hardhandig tikken.

't Is anders een komiek beest, die Biroeang, zooals de Maleiers hem noemen, met onnoozele ronde oogjes onder een vaak gerimpeld voorhoofd. Zijn snuit en vooral zijn bek zijn ongemanierd breed en zijn voeten naar verhouding van 't lichaam verbazend groot. 't Diertje kan uitmuntend klimmen, dat ziet men in 't hok al. Reizigers, zooals Bock, die hem in onze Oost in 't wild hebben nagegaan, zagen hem boven in de hoogste palmboomen bezig de jonge bladeren op te peuzelen; de jacht op het dier is natuurlijk niet gevaarlijk, de Dajakkers steken hem met spiesen dood, en maken mutsen van zijn vel; zijn hart en gal verkoopen ze voor veel geld aan de Chineezers, dat is daar te lande een hoog gewaardeerd geneesmiddel.

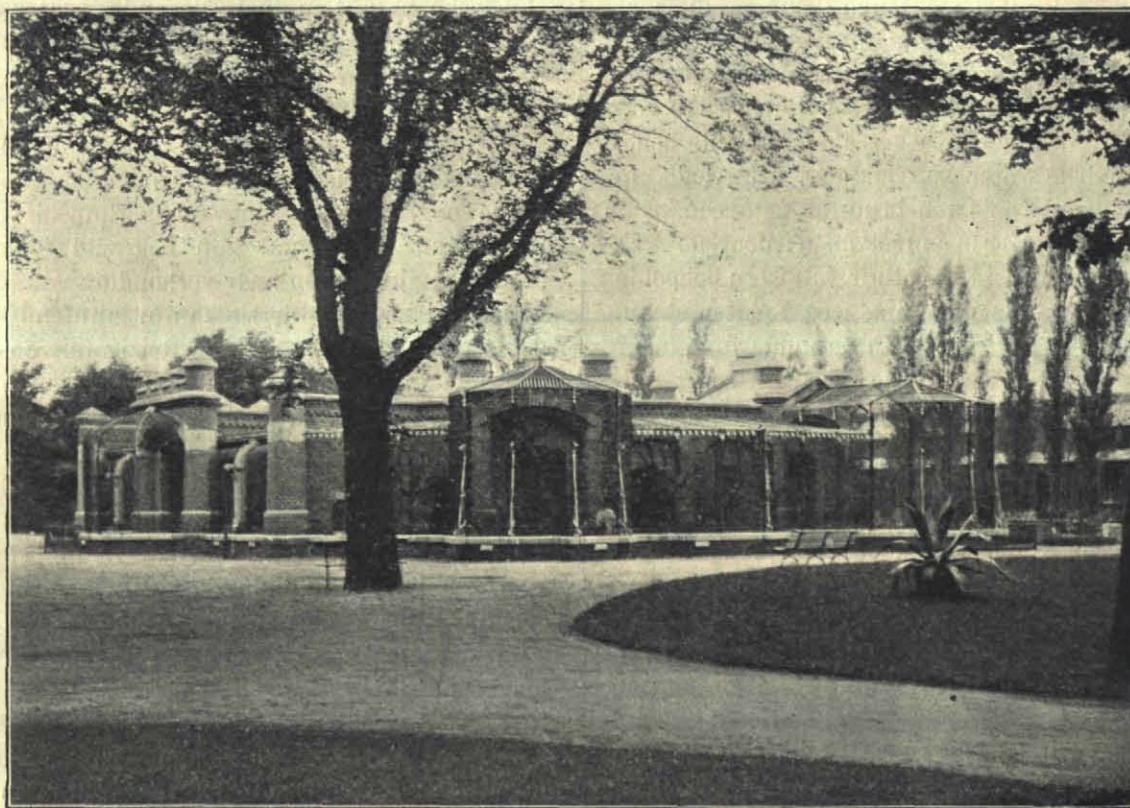
In de apenkooi is tijdelijk, en tegelijk met een jonge, ongelikte Syrische beer, een jong Maleisch beertje geborgen; dit is een vroolijk diertje, 't speelt als een kat met de mandril en met zijn Syrisch neefje, of rolt over de grond met de pooten in de bek. Voortdurend zag ik het van de week bezig, zijn pooten te likken en met zijn onsmakelijk breede bek de vellen er af te trekken. Dit doen alle beren heel vaak, en dat pooten likken heeft misschien het sprookje in de wereld gebracht, dat de beren, die zich vóór de winterslaap vetgemest hebben, het vet weer uit hun pooten zuigen, om hun honger te stillen.

Naast de Maleier zijn weer Noord-Amerikanen onder dak gebracht: de zwarte Baribals. Dat zijn ook veel zachtzinniger dieren, dan de grizzly's en de landberen. De oppasser zou er gerust bij in 't hok kunnen gaan, als 't noodig was. En 't zijn mooie dieren tevens; vergelijk hun vacht maar eens met de Europeesche bruintjes; hun klauwen en voeten zijn niet zoo ongeëvenredigd groot als bij de Maleische beren, en ook de uitdrukking van hun gezicht is

niet zoo dom als van deze. Voor menschen is hij ook niet bijzonder gevaarlijk; hij leeft in zijn vaderland hoofdzakelijk van boomvruchten en plant wortels, alleen van tijd tot tijd slaat hij een koe naar de grond en eet een biefstuk. De Roodhuiden hebben een zonderlinge vrees voor 't dier, zelfs als het reeds dood is. Wanneer zij met een blanke jager uit zijn, die een baribal gedood heeft, gaan ze het beest streelen en fluisteren hem in, dat de Engelschman het gedaan heeft en niet zij, en ze maken allerlei grimassen en buitelingen om de booze geest te bezweren, die nog in de gedooide beer huist en eten hem daarna op.

Het volgend logies wordt weer door een Oost-

verschrikt worden, of als ze jongen hebben, nemen ze de strijd met de gewapende menschen aan. Natuurlijk zijn er uitzonderingen op deze regel, de eene beer is in dit opzicht de andere niet, ook al behoort hij tot dezelfde soort. Heel algemeen verspreid is de meening, dat de beer in opgerichte houding, dus op zijn achterpooten loopend, op de jager toetreedt en, als hij hem grijpen kan, in zijn armen dooddrukt. Volgens de nieuwere onderzoekers is dit een sprookje; wel richten alle beren zich gaarne vaak overeind, meest om de omtrek te overzien, maar ze laten zich dadelijk weer vallen; dat kan ieder in Artis opmerken. Bij het overvallen van een mensch of dier doen de meeste een sprong, en

Gezicht op het Zuider- en Oosterfront; rechts: de roofdierengalerij.

Aziaat betrokken; daar huist de kraagbeer, heel gemakkelijk te kennen aan de witte, stomp-v-vormige vlek voor de borst, de groote ronde ooren en de spitse snuit; dat is ook een beste klimmer, hij maakt zich vaak een priëel in het dichte geboomte van het Indisch bosch en komt alleen naar beneden, als er boven geen prooi voor hem te vinden is. Het is een gevaarlijk heer, die al menig jager en inboorling naar de andere wereld heeft geholpen. Voor de Engelschen, die naar Indië gaan om hun jachtlust bot te vieren, is deze Himalaya-beer een groote aantrekkelijkheid, juist omdat de jacht zoo gevaarlijk is; toch valt eigenlijk geen enkele beer de mensch opzettelijk aan, eerst als ze gewond of

slaan tegelijk met een voorpoot hun prooi tegen de grond.

Ook is er tegenwoordig in Artis weer een zonderlinge beer te zien, de lippenbeer, voorzien van een ver vooruitstekende snuit met zeer beweeglijke lippen en neusvleugels en merkwaardig lange klauwen. Zijn nek draagt zulke lange haren, dat het manen lijken. Onder de keel is een lichtgekleurde ring zichtbaar. Dit vreemde dier is nog niet lang bekend en eerst in deze eeuw naar Europa overgebracht. Eerst hield men de lippenbeer voor een reusachtige soort van luiaard; waarschijnlijk van wege de lange nagels. 't Is ook een Indiër; in zijn vaderland voedt hij zich, schijnt het, bijna uitsluitend met planten.

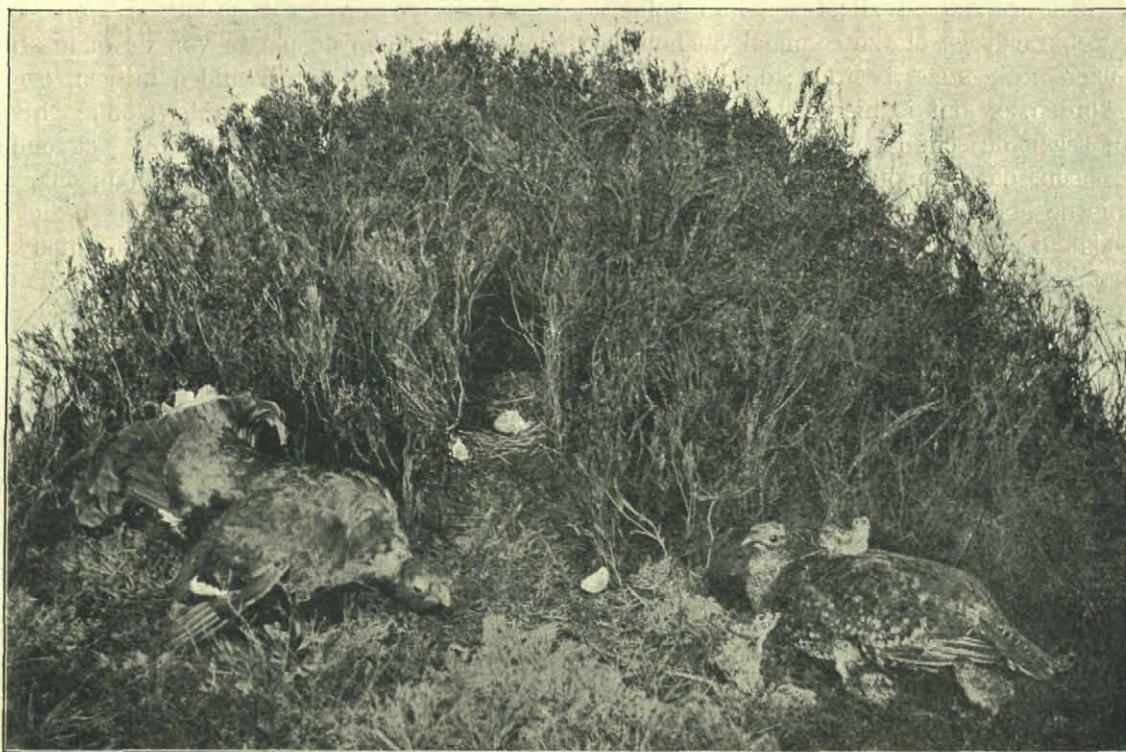
Toch eet hij ook kleine dieren en van de witte mieren schijnt hij een liefhebber te zijn; de termietenheuvels krabbelt hij met zijn groote nagels stuk. Alleen als hij verschrikt wordt en van zijn stuk raakt, grijpt ook hij menschen aan.

Aan de zuidzijde van het berenpaleis is aan hyena's en wolven een plaats afgestaan. Zij hebben in hun appartementen een vloer, die gedeeltelijk van hout is, en gedeeltelijk van asphalt; de beren hebben uitsluitend asphalt; en aan de westzijde is nog ruimte voor andere beersoorten of duplicaten; opmerking verdienen daar op 't oogenblik een paar bruine baribals, ook kaneelberen genoemd, waarvan het nog niet zeker is, of ze een afzonderlijke soort

zoekers volkomen veilig, want er is letterlijk geen opening naar de tuin, waar een dier door kan.

Toch moeten de beren er in gekomen zijn, zult ge zeggen. Natuurlijk; aan weerszijden van het ijsberenverblijf zijn twee met ijzer beslagen poorten te zien. Dat zijn de toegangen tot het inwendige van het paleis, dat nog een beetje opgeknapt moet worden en dan van tijd tot tijd eens voor het publiek toegankelijk zal worden gesteld.

Als men daar eens met aandacht rondkijkt, bemerkt men eerst, wat een voorzorgen er noodig zijn geweest, wat een hoofdbrekens het gekost moet hebben, om zulke gevaarlijke logé's een onderkomen te bezorgen, dat hun het leven dragelijk maakt, en om toch deze

Korhoedernest in de hooge heidestruiken. Rechts: de hen met kuikens; links de haan.
Fotografie, door STEENUYZEN, naar zijn nieuwe groep in de Fauna van Artis.

vormen, dan wel een verscheidenheid zijn van de zwarte baribal van de andere zijde.

Het trekt de aandacht van de bezoekers, en zij zijn er de directeur zeker dankbaar voor, dat er geene enkele deur of schuif in de tralies van de buitenhokken te vinden is. Wel staan alle hokken, behalve die van de ijsberen, met elkaar in verbinding door schuiven in de tralies, maar die openingen zijn zoo aangebracht, dat het totaal onmogelijk is, dat een dier de tuin in kan geraken, ook al weigert een oogenblik een katrol of een evenwicht zijn dienst. Nu zijn de beren berucht om hun vaardigheden in het forceeren van deuren en sloten, en menig ongeval is daardoor geboekt in de annalen van bijna alle diergaarden; maar hier zijn de be-

reuzensterke en als vernuftige uitbrekers te boek staande gasten het ontkomen te beletten.

In 't rond ziet men 18 nachthokken, die door schuiven in verband staan met de buitenhokken; en tevens met elkaar, om de dieren te kunnen verplaatsen, samen te brengen en te scheiden, al naar dat noodig is. Al die schuiven loopen over katrollen en worden bediend met ijzeren kettingen en evenwichten. Bij elk handvat van de trekketting is een zinken plaat op de muur bevestigd, waarop met groote letters geschilderd is, welke schuif geopend wordt door het trekken aan die bepaalde ketting. Als een oppasser lezen kan, is elke vergissing ondenkbaar. Bij de nachthokken van de ijsberen is een dubbele afsluitdeur aangebracht, omdat die

hokken niet met de andere in verband staan en het onbruikbaar worden van een schuif daardoor groote last kon geven.

Komt een dier, laten we zeggen een grauwe beer, in Artis aan, dan wordt de kooi, waarin hij geborgen zit, door een der poorten in de dienstgang gereden, de opening van de wagen tegen de nog gesloten tralieschuif van het nachthok geplaatst, die schuif opengetrokken en, zoodra de gevangene is overgestapt in zijn nieuw verblijf, de tralieschuif achter zijn staart gesloten. Door een ijzeren, loodrechte stang wordt de schuif vastgezet, de stang wordt aangeschroefd. Maar de beren merken gauw waar de sluiting is en ze steken de poot door de tralies, draaien de stang voortdurend rond, tot ze iets voelen dat niet onwrikbaar zit; tegen hun volharding en reuzenkracht is, als ze eenmaal vat hebben gekregen, ijzer noch steen bestand; dat moet hun dus belet worden, en dat is hier gedaan. Waar de afsluitstang tegen de schuif rust, sluiten de tralies zoo dicht opeen, dat geen berenpoot en door kan; bovendien is de stang van onderen vierkant uitgeslagen, zoodat deze niet draaien kan, en ten overvloede heeft de directeur nog een doodeenvoudig toestelletje bedacht en in de stang laten aanbrengen, dat het een beer onmogelijk maakt, de stang op te schuiven. Zoodra namelijk de stang door de ringen is neergeschoven valt er een ijzeren klepje neer, dat het weer optrekken belet. Wordt een beer niet van buiten geholpen, en dat is immers ondenkbaar, dan is dit toestel alleen voldoende om hem binnen te houden; maar er zou kwaadwilligheid in het spel kunnen komen, daarom is er buitendien nog een slot aangebracht, waarvan de sleutel niet makkelijk te krijgen is. Menschelijker wijze gesproken zijn ongelukken niet mogelijk.

't Is er frisch in de dienstgang, en gemakkelijk zindelijk te houden; de vloeren, ook die van de nachthokken, zijn van asphalt; alleen die van de zes hyena- en wolvenhokken hebben een planken vloer, daar deze dieren niet tegen steenen vloeren kunnen.

Zoowel binnen als buiten zijn in overvloed kranen van de waterleiding aanwezig, zoodat er aan water geen gebrek is.

Bijzonder licht is het er niet, maar dit is ook niet noodig; ja, er zijn nog luiken voorhanden, om de nachthokken geheel te kunnen afsluiten en zieke beren, of dieren, die jongen moeten krijgen, in donker te kunnen zetten. Behalve het licht, dat van boven door een lantaarn invalt, komt er nog licht binnen door spionnetjes, die in de muur zijn aangebracht en die de oppassers gelegenheid geven de dieren te zien, al zijn die in de buitenkooi; en ook ongezien een oogje te kunnen houden op het kleine publiek, dat wel eens vergeet, dat beren roofdieren zijn, en valsche en gevaarlijke ook.

Van buiten sierlijk en doelmatig, van binnen eenvoudig en doelmatig tot in de kleinste bijzonderheden, dat is de indruk, die ieder krijgen moet van het nieuwe berenpaleis. Dr. Kerbert heeft eer van zijn werk. En dit is nog maar het begin van een reeks veranderingen, die zonder uitzonderingen verbeteringen zullen blijken. De vreemde knaagdieren, mara's, prairiehonden, grauwe eekhoorns zijn tegenwoordig elk afzonderlijk gehuisvest in een passender verblijfplaats in de galerijen dicht bij de vijver aan de Middenlaan, waar vroeger de hoenders door ieder vergeten werden. Eén rij is al gereed, de gravende prairiehondjes vindt ge op de hoek, daar komen stellig ook de prairie-uilen bij, die er bij hooren.

Voor vossen en tijgerkatten wordt een woning getimmerd, op de plaats van de oude stal van Jack de olifant; en de dikhuiden krijgen, even goed als de beren, een monumentale woning hunner waardig; die komt op de plek waar het oude magazijn stond, dat nu al in puinhoop ligt; daar zal het ook mooi worden. Het genootschap bezit nu al vier olifanten, en twee tapirs voor dit nieuwe gebouw; op 't oogenblik is een Sumatraansche tapir voor Artis onderweg; dat is een zeldzaam en prachtig dier, half wit half zwart, een geschenk van de Sultan van Siak aan het genootschap. Wie geeft er nu een rhinoceros bij? Die kost een duizend of zeven, hoogstens.

Het nieuwe magazijn is al klaar met zijn wagen- en paardenstallen, zijn smederij (de oude onooglijke is ook al de tuin uit), zijn loodgieterij en timmerwinkel, met zijn vleeschhuizen en maalzolders, waar al het voedsel voor de dieren wordt gehakt en gemalen en gekookt, waar de groote gasmotor staat, die de molens in beweging brengt en de pomp, die tevens het water uit de gracht achter de doklaan oppompt; want Artis houdt er behalve de duin- en vechtleiding, die duur zijn, nog een eigen, goedkoopere waterleiding op na. Van al die drukte merkt het publiek tegenwoordig niets meer, dat gaat allemaal achter de schermen, d. w. z. achter de serre om.

Ook het melkhuis zal verdwijnen, alleen de kiosk blijft; daar omheen komt een ruime zitplaats; van daar kunnen de dames heel gemakkelijk toezicht houden op hun kinderen, voor wie een groote ruimte als speelplaats is vrijgelaten.

En niet alleen in de tuin, ook op de musea begint het al anders te worden; van pakhuizen, volgepropt met beesten, die niet of slecht te zien zijn, zullen de zalen nabootsingen vertoonen van diergroepen in hun natuurlijke omgeving. Daar is Steenhuizen de rechterhand van de directeur. Pas is er weer een nieuwe groep bijgekomen, korhoenders in de hooge heide; prachtig van compositie en een meesterstuk van taxidermie. Het plaatje hier, dat ook maar een

